the Kursk 1943: The second building CC - Wedge impact in the big battle). *Osnabruck*, 1980 Regime to access: http:// young.rzd.ru/blog/public/ru?STRUCTURE_ID=5035&layer_id=3833&id=80761
11. *Haupt V*. Srsdzeniye gruppi armiy «Tsentr». Vzglyad ofitsera vermahta (Battles of Army Group «Center«. Wehrmacht officer's opinion). Moscow, 2006. 352 p.

Подгайко Марія Костянтинівна – кандидат історичних наук, доцент
Маріупольський державний університет
Адреса: 87500, м. Маріуполь, пр. Будівельників, б. 129, оф. 207
E-mail: m.podgayko@mail.ru

Сорока Федір Ігорович – студент
Маріупольський державний університет
Адреса: 87500, м. Маріуполь, пр. Будівельників, б. 129, оф. 207
E-mail: fyodor.sorocka@yandex.u

Podhaiko Mariia Kostiantynivna – PhD in history, associate professor
Mariupol state university
Address: 129, Budivelnykiv Av., of. 207, Mariupol, 87500
E-mail: m.podgayko@mail.ru

Soroka Fedir Ihorovych – student
Mariupol state university
Address: 129, Budivelnykiv Av., of. 207, Mariupol, 87500
E-mail: fyodor.sorocka@yandex.u

УДК 355.291.1:355.311.1:[316.75]:314.1(477)«1921-1922»

Роль демобілізованих червоноармійців у формуванні радянської свідомості українського населення

О.В. ВІЛЬХОВИК
Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка, м. Полтава, Україна,
E-mail: Vlhovik.olga@yandex.ru

Авторське резюме
Після закінчення бойових дій у 1921 р. більшовики не мали змоги утримувати велику кількість солдатів Червоної армії. Крім того, важкі умови впровадження комуністичних перетворень у селі сприяли швидкій демобілізації червоноармійців. Повернувшись додому, вони стали провідниками більшовицької ідеології на селі. Загалом вони мали авторитет надійних людей, адже пройшли агітаційну школу в Червоній армії. Крім того, демобілізовані солдати отримували керівні посади у місцевих органах самоврядування. Головним критерієм підбору персоналу була «чиста« біографія та відданість комуністичній партії. Незадоволених солдатів лишали будь-яких привілеїв, вони здебільшого були безробітними. Відсутність потреби у старих кадрах Червоної армії, як агітаційного матеріалу на початку 1930-х рр., сприяє звільненню демобілізованих червоноармійців з займаних ними посад.

Ключові слова: демобілізація, авторитет, село, колективізація, червоноармієць, Червона армія, більшовики.

A role of the demobilized Red Army`s soldiers in forming of soviet consciousness of the ukrainian population

O.V. VILKHOVYK
Poltava V.G. Korolenko national pedagogical university, Poltava, Ukraine,
E-mail: Vlhovik.olga@yandex.ru

Abstract
After the ending of hostilities in 1921, the Bolsheviks were unable to maintain a large number of Red Army soldiers. Additionally, heavy conditions of the implementation of communist transformations in the village contributed to the rapid demobilization of the Red Army soldiers. Returning home, they became leaders of the Bolshevik ideology in the village. In general, they had a reputation of reliable persons, because they studied in the agitation school of the Red Army. Also, demobilized soldiers were appointed to the executive positions in local government. The main criterion of selection of personnel was a «pure» biography and dedication to the Communist Party. Disgruntled soldiers were left any privileges, they were mostly unemployed.

© О.В. Вільховик, 2013

Lack of the need for the old personnelas in the Red Army, as an agitation material in the early 1930, promotes to discharge of the demobilized Red Army soldiers from their posts.

Keywords: demobilization, authority, village, collectivization, the soldier, the Red Army, the Bolsheviks.

Постановка проблеми. У сучасних умовах закономірним є зростання інтересу до вітчизняної історії, зокрема до проблем, які не знайшли об'єктивного відображення в радянській історіографії. Особливе місце серед таких тем займають методи створення більшовиками власних збройних сил – Робітничо-Селянської Червоної армії та роль демобілізованих солдатів у подальшому впровадженні більшовицької політики в життя українського населення.

Аналіз досліджень і публікацій. Історіографія теми є досить специфічною, адже радянські автори її не досліджували. Про основні напрямки роботи з демобілізованими червоноармійцями наголошується лише у збірнику документів «КПСС о Вооруженных Силах Советского Союза. 1917-1958 гг.» [16]. Вітчизняні автори цю тему висвітлюють через політичну та економічну призми більшовицьких перетворень в Україні. Зокрема, Я. Шелигін досліджує створення та функціонування Червоної армії, а також її розпуск в Україні та Криму [21]. Демобілізацію черовоноармійців у контексті політичних перетворень розглядають В. Верстюк [1] і Є.Жирнов [3]. Вони зазначають, що солдати повернувшись додому, ставали провідниками більшовицьких ідей.

Провідне місце в українській історіографії щодо висвітлення досліджуваної теми є колективна монографія «Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.)» [17]. Автори досліджують, як змінилося повсякденне життя українського народу з приходом більшовиків до влади.

Окремі матеріали фондів Центрального архіву громадських об'єднань України та Державного архіву Харківської області дають можливість виявити ряд фактів і явищ, які дозволять простежити певні закономірності.

Втім, свого подальшого вирішення потребують проблеми, пов'язані з висвітленням ролі демобілізованих червоноармійців у формуванні радянської свідомості українського населення

Мета дослідження – на основі всебічного вивчення літератури, архівних документів, інших джерел розкрити і узагальнити головні чинники формування світогляду червоноармійців у 1920-х роках, як невід'ємної складової частини суспільного та історичного розвитку України.

Виклад основного матеріалу. Після припинення бойових дій в лавах Червоної Армії проходили службу громадяни сімнадцяти призовних років (1885-1901 років народження), а її чисельність складала 5,3 мільйона осіб. Утримувати таку величезну кількість військовослужбовців держава була неспроможна, передусім із економічних причин [15,с. 277]. Тому на Х з'їзді РКП(б) у березні 1921 р. було розглянуто питання про подальшу долю Червоної армії. З'їзд висловився за збереження армії, вирішивши її скоротити і реорганізувати. Так, у циркулярному листі «Про роботу серед демобілізованих червоноармійців і призваних у армію» до всіх Облбюро ЦК, ЦК Нацкомпартій, Обкомів і Губкомів РКП(б) наголошувалося: «Найближчим часом підлягають звільненню у безстрокову відпустку червоноармійці 1901 р. народження і призов наступного 1902 р.» [16, с. 261].

Упродовж 1921 р. в Збройних силах України та в Криму була проведена масова демобілізація. В результаті чисельність армії до 1 жовтня 1921 р. скоротилася до 423 тис. чол., а за наступне півріччя ще на 152,5 тис. чол. Загалом Червона армія поступово була скорочена до невеликих розмірів, по всьому Союзу залишилося тільки 562000 солдатів [21, с. 21]. Водночас була проведена реорганізація. Постановою Ради Праці й Оборони у квітні 1922 р. Київський та Харківський військові округи були злиті в так званий Південно-Західний округ, який пізніше було перейменовано в Український Військовий Округ (УВО) [2, с. 247].

Розпочавши демобілізацію, РКП у першу чергу надіслала постанову всім губкомам «Про обслуговування відправлених у довгострокову відпустку червоноармійців«, в якій зазначалося наступне: «Від казарми і до самого свого будинку демобілізований червоноармієць повинен бути оточений турботою всього партійного, професійного і радянського апарату. Причому господарська сторона справи повинна бути на першому плані, а агітаційно-пропагандистська - на другому, так як тільки завдяки сприятливому вирішенню господарсько-перевізних завдань можна розраховувати, що агітація і пропаганда дадуть позитивні результати. Виходячи з цього положення, зусилля губкому повинні бути спрямовані в бік господарської організації, перевезення та розподілу червоноармійців за місцем їх проживання і занять. При відправці необхідно звернути особливу увагу на постачання білизною і дорожнім провіантом, на чищення та утеплення ешелонів і вокзальних приміщень, приведення в порядок вбиралень, кип'ятильників, запасів питної води і т. д. За кілька днів перед відправкою демобілізованих слід пропустити через перукарні, лазні та дезінфекційні пункти. В дорозі необхідно організувати супровід і чергових по станціях, у обов'язки котрих має входити всебічне сприяння якнайшвидшого і найбільш

упорядкованого перевезення солдатів ешелонами, котрі повинні бути забезпечені паливом, окропом, медичною допомогою і т. д. Перед прибуттям необхідно особливу увагу звернути на забезпечення нічлігу, постачання продовольства, надання медичної та санітарної допомоги, на транспортування червоноармійців та їхніх речей з вокзалу на нічліг, а потім до місця проживання. Для робітників і службовців через комтруд і профспілки повинна бути організована практична допомога для отримання роботи, квартир, а в необхідних випадках і предметів домашнього господарювання. Разом з тим в усіх цих роботах треба рішуче усунути зайві реєстрації, переписи і пропуски, щоб ні в якому разі паперова тяганина не затримувала рух демобілізованих» [16, с. 202-203].

Результатом вищезазначеної постанови стало створення Всеукраїнської Комісії з часткового розпуску Червоної армії. Вона була «заснована постановою Комісії Ради трудящих і Оборони щодо часткового розпуску Червоної армії від 11 лютого 1921 р., згідно протоколу № 5 пн. 8, в якості філіального відділення призначеної комісії» [18, арк. 13].

Природно, що кадрові військові заперечували необхідність скорочення армії. Причому багато хто боявся не тільки позбутися звичних командних постів, але й, опинившись поза лавами Червоної армії, знову стати тим, ким вони були до революції і війни: людьми без освіти, а часто і професії [3]. Тим паче, що за період перебування у Червоній армії вони, завдяки безжальному виконанню наказів більшовицької влади, нажили собі багато ворогів серед рядових солдатів, односельців і навіть родичів.

Цікаво відзначити, що відправка червоноармійців, а тим паче їх зустріч повинна була мати святковий вигляд і проводитися у формі зборів, вітань і мітингів з широким залученням селян та місцевих робітничих організацій. Іншими словами більшовики застосовували на практиці результати своєї політики створення нових вірних радянській владі людей та їхнє впровадження в українське суспільство [16, с. 261-263]. Характерно, що демобілізованих червоноармійців активно залучали до культурно-пропагандистської роботи, до впровадження та участі у колгоспній справі. Місцева преса активно висвітлювала хід призивної кампанії і звільнення з Червоної армії, розгорнувши навкруги цього широку агітаційну роботу. У таких діях чітко простежуються ідеологічні плани радянської влади. Для селян було штучно збільшено авторитет червоноармійців, для самих же більшовиків вони були лише матеріалом із зміненим світобаченням, який вдало використовувався у втілення радянської політики [16, с. 263].

Повернувшись з лав Червоної армії колишні солдати мали авторитет надійних більшовицькій владі людей, що пройшли ідеологічну радянську школу і були готові виконувати всі розпорядження в інтересах існуючої держави. Свідченням цього є постанова ЦК ВКП(б) від 14 жовтня 1927 р. «Про використання демобілізованих з Червоної армії на низовій радянській кооперативній та громадській роботі«, в якій наголошувалося: «Велика політична і культурна робота, що проводилася в рядах РСЧА з червоноармійським складом, робить Червону Армію одним з найважливіших джерел підготовки у селі широкого безпартійного селянського активу цілком радянізованого і політично свідомого. Поряд із цим кожне звільнення червоноармійців поповнює селянські партійні і комсомольські організації значною кількістю нових членів, у числі яких є підготовчий актив» [16, с. 299-300].

У таких умовах чітко виявляється бажання більшовиків використати червоноармійців у всіх ключових ланках керівництва Україною. Вони першими обиралися на виборні посади в органи влади на селі, брали активну участь у пропаганді комуністичної ідеології, були передовими у впровадженні колективізації, очолювали органи міліції та ДПУ.

Слід нагадати, що затяті більшовицькі активісти, які під час служби грабували та вбивали українське населення, повернувшись з Червоної армії, ставали головами сільських рад, очолювали всі керівні посади на селі. Так, в автобіографії Василя Яковича Сірка, що проживав у с. Волохів Яр Балаклійського району, зазначалося, що він після того як Денікін зайняв Україну вступив до Червоної армії. З 1921 р. брав участь у партизанському загоні, який вів боротьбу з бандитизмом. Спонукала його до цього вчинку трагічна подія – вбивство батька бандитами. Повернувшись додому В.Я.Сірко організував і очолив сільський комнезам, а в 1928-1929 рр. очолював посаду голови сільради. Характерно, що він весь час брав активну участь у всіх політичних кампаніях, які проводилися радянською владою, тим паче Василь Якович був вихідцем з бідної родини та членом всіх більшовицьких організацій на селі [4, арк. 18-19].

Одним із головних завдань демобілізованих червоноармійців була їхня підтримка більшовиків у аграрних перетвореннях на селі. Так, у протоколі про завдання красних партизан і червоногвардійців у весняній посівній кампанії, першої більшовицької весни, 2-ї п'ятирічки, зазначалося: «У попередній період Радвлади червоні партизани брали активну участь у виконанні всіх кампаній, які стоять перед робочим класом, попереду йшли в бій за перебудову з капіталістичного суспільства в соціалістичне безкласове суспільство. Хоча ще є партизани, які йдуть за кулаками, що не колгоспники до цього часу, у с. Василівці є такі

партизани, які чваняться, пиячать, розпинаються - я партизан і т.д. Ці партизани підривають авторитет усім партизанам, ці партизани змазують авторитет інших партизанів. ... Кожному партизану потрібно вести рішучу боротьбу з підривниками посівної компанії, всім партизанам зосередити всю увагу в боротьбі за посівну компанію, боротися з класовим ворогом « [6, арк. 37].

Важливо відзначити, що завдання червоноармійців на воєнному фронті і на посівному фронті вже у мирний час мало чим відрізнялися. Так само більшовицькі маріонетки вбивали людей за непідтримання радянської влади. Різнилися лише час подій і масштаби. Так, у доповіді т. Макеєва на засіданні партизанського зльоту Олченського району, зазначалося: «... що ще є шкідницькі організації в колгоспах, як видно з того, що було опубліковано в газеті, розстріляно 34 людини, які займалися шкідництвом в сільському господарстві. Значить, кожному партизану потрібно організувати всі сили на боротьбу з шкідниками» [7, арк. 28].

В одній з директив ЦК ВКП(б) наголошувалося на особливій ролі червоноармійців у будівництві колгоспів: «...у роботі звільнення червоноармійців з армії ОПК повинні фіксувати свою увагу на 2-х основних моментах: забезпечити найбільш повне використання активних звільнених червоноармійців - особливо на селі, а з іншого боку забезпечити звільнених роботою, постійно враховуючи політичні наслідки безробіття серед звільнених» [21, арк. 21].

Червоноармійців, у яких закінчився термін служби, але вони були фізично здоровими і свято відданими більшовикам, залишали на службі в Червоній армії або направляли працювати в органи міліції. Так, В. Бендерєв зазначав, що він був здібним учеником, успішно закінчив приходську школу і навіть почав навчатися у І-й Харківській чоловічій гімназії. Але через тяжке матеріальне становище В. Бендерєв кидає навчання і йде на роботу в типографію «Південний край«. Через деякий час його звільняють, як він сам зазначає: «Ця подія посіяла у моїй душі образу на існуючий лад, якому, бажаючи помститися, я, після Жовтневої Революції, в 17 років добровільно поступив до Харківського Кінно-Партизанського загону, рядовим бійцем-партизаном». Пробувши загалом 6 р. у рядах Червоної армії, він займав різні посади і був рекомендований політвідділом, як надійний партійний працівник. Займав посаду голови сільради, а з 1926 р. поступив у ряди Робітничо-Селянської міліції. З квітня 1929 р. В. Бендерєв переведений у виробничий механічний цех учеником токаря [10, арк. 33]. Інший приклад наводить червоноармієць, що залишився на службі в Червоній армії. Так, Іван Єфимович Гирський, член партії з 1920 р., селянин за походженням, з Херсонщини, відзначав, що 1917 р. був у старій армії, з приходом більшовиків і після демобілізації залишився служити в Червоній армії [11, арк. 12].

Важливо відзначити, що особовий склад органів ДПУ у більшості формувався перевіреними кадрами з Червоної армії. Закінчивши свою службу ці люди поверталися додому, займаючи посади середньої ланки. Наприклад, Зіновій Афонович Вальдман, народжений 1900 р., безпартійний, службовець М'ясозбуту зазначає, що з 1918 р. служив у Червоній армії, відступаючи від німців захворів. З часом Зіновій Афонович перейшов у загін Махна, але пробув там недовго, бо був арештований радянськими військами, як махновець. Можна припустити, що він мав розвідницьку мету вступаючи у загін Махна. Після того як більшовики остаточно захопили Україну З.А. Вальдман перейшов на роботу в ДПУ [13, арк. 56].

Цікавим є той факт, що віддані більшовицьким догмам червоноармійці після демобілізації співпрацювали з органами ЧК, що нерідко рятувало їм життя. Щоправда ціною життя сотень їхніх товаришів. Найбільша кількість сексотів і агентів була в рядах Робітничо-Селянської Червоної Армії, хоча конкретних цифр, звичайно, немає. За словами українського дослідника Я.Тинченка, на кавалерійську дивізію сексотів припадало до 200 чоловік. Немала кількість їх була і серед офіцерів, що залишилися на службі в РСЧА. Це зрозуміло: щоб утриматися у рядах Червоної армії, вони повинні були не стільки хорошими воєнспецами, скільки вірними слугами більшовицької системи і її каральних органів [14, с. 9].

Солдати, що поверталися додому розраховували на нове життя, адже вони відстоювали, воювали і підтримували більшовиків за їхні обіцянки. Червоноармійцям нав'язали відчуття гордості за їхню службу і за скоєні ними вчинки. Повернувшись, вони стикалися з неповагою, а часто і презирством односельців. А обіцяне більшовиками красиве життя обернулося для них масовим безробіттям та бідністю. Так, Григорій Іванович Вереженко, народжений в 1892 р., уродженець с. Бабаї на Харківщині, зазначає у своїй автобіографії, що служив у І-му Харківському Кінному загоні, демобілізувався у чині рядового гвардійця і став безробітним [12, арк. 24].

Непоодинокими були випадки, коли демобілізований червоноармієць, повернувшись додому і зіткнувшись з дійсністю, не виправдав сподівань більшовиків, за що наступало покарання. Так, наприклад, у рішенні партизанської комісії Балакліївського району зазначалося: «Тов. Ворону П.Ф. виключити з числа партизан, як абсолютно неприймаючого ніякої участі в партизанських загонах, він лише був у лавах Червоної армії з мобілізації, як унтер-

офіцер, і за останній час дискредитував себе на роботі в радгоспі «Комуніст« [9, арк. 5].

Очевидно, що всі ці заходи більшовиків мали великий вплив на свідомість червоноармійців. Характерними були випадки самогубства солдатів, які повернулися з лав Червоної армії. Можна виділити певні групи причин. Однією з основних була невідповідність обіцянок комуністичної партії і дійсності. Солдат перебуваючи в Червоній армії писав дружині, наприклад: «Якщо ти мені не будеш писати, то тоді не називай мене своїм чоловіком. Ти може думаєш, що я такий і досі поганий. Ні. Я вже зараз не дурний, я вже командир« [19, арк. 79а]. Свідомість червоноармійців після величезного впливу агітаційних структур змінювалася, а дійсність залишалася все та ж. Це і слугувало причиною самогубств серед демобілізованих солдатів. Цьому сприяли і самі більшовики, адже саме вони створювали тяжкі умови життя для колишніх червоноармійців, які будь-яким чином заплямували свою репутацію перед радянською державою. Так, наприклад, Мащенко Максим Андрійович, котрий за матеріалами Харківської Обласної Партизанської комісії від 23 березня 1934 р., «... народився в 1894 р. до революції був бідняком, після революції працював службовцем Лохвицькій ПК. У 1931 р. йому відмовили у визнанні партизаном, бо він дезертирував з фронту, перебував у банді і займався торгівлею» [8, арк. 18]. За підрахунками В. Верстюка у ході громадянської війни з різних причин загинуло від 8 до 13 млн. осіб, у тому числі близько 1 млн. бійців Червоної армії. В таких умовах треба було творити міф про Червону армію як захисницю Батьківщини від зовнішнього агресора. Цей міф прозвучав у наказі Голови РВРР Л.Троцького в 1923 р. Через кілька років ім'я Троцького зникло з офіційного вжитку, його прихильники були репресовані, він сам підступно вбитий [1].

Самі червоноармійці у своїх біографіях зазначають той факт, що до 1930-го р. вони були підтримкою і опорою більшовиків у будівництві радянської держави. Початок 1930-х рр. характеризується як період повної зміни свідомості більшої частини населення України. Відсутність потреби у старих кадрах Червоної армії, як агітаційного матеріалу, сприяє звільненню демобілізованих червоноармійців з займаних ними посад. Так, наприклад, Юхим Тихонови Чоловаз у своїй біографії зазначає, що він був керівником кінного загону у Зміївському повіті, потім командиром взводу Ікубанського Кавалерійського Червоного полку частин особливого призначення. Повернувся додому через поранення і працював у радянських організаціях с. Андріївки на виборних посадах. З 1930-го р. пішов служити по наймах [5, арк. 172].

Поліетнічне українське суспільство на початку 20-х рр. було, власне, виснаженим соціальним організмом, якому потрібно було усвідомити свої устремління й обрати шляхи їхнього досягнення. Втім найбільшу його проблему становила не відсутність спільної мети, а глибока світоглядна криза, викликана революційними потрясіннями. Пошматоване погромами, репатріаціями, радянськими й антирадянськими повстаннями, розкуркуленнями, білим і червоним терором суспільство перебувало в шоковому стані й було глибоко хворим. Про це свідчило поширення суспільних негараздів: пияцтва, наркоманії, проституції, дармоїдства, бандитизму, дитячої безпритульності. Довгоочікуваний мир відкрив перед людністю нові історичні обрії, але сам по собі був неспроможний мобілізувати суспільство й спрямувати його енергію в життєдайне річище [17, с. 165].

Висновок. Українські червоноармійці були для більшовиків людським матеріалом, завдяки якому було не тільки підкорено Україну, але і свідомість її жителів. Адже, повернувшись з Червоної армії, колишні солдати виконували функцію нагляду і підтримки більшовицької політики і ідеології. Поставлені цілі, які вони намагалися досягти за допомогою Червоної армії, були частково досягнуті. Але вартість досягнень була занадто дорогою, аж до втрати власного світосприйняття і як, наслідок, незалежності України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Верстюк В. Про історичні передумови встановлення свята Радянської армії (23 лютого) [Електронний ресурс] / Володимир Верстюк // Сіверщина. – 2010. – 21 лютого. - Режим доступу: http://siver.com.ua/publ/1/2-1-0-163 - Назва з екрана.
2. Історія українського війська 1917-1995. Упорядник Я.Шашкевич [Текст] – Л.: Світ, 1996. – 840 с.
3. Жирнов Є. «Двічі по двісті – суд честі« [Електронний ресурс] / Євген Жирнов // http://zib.com.ua/ua/2910-dvichi_po_dvisti__sud_chesti.html
4. Державний архів Харківської області (далі ДАХО), ф. Р-1294, оп. 1, спр. 1, арк. 18-19.
5. ДАХО, ф. Р-1310, оп. 1, спр. 3, арк. 172.
6. ДАХО, ф. Р-1766, оп. 1, спр. 10, арк. 37.
7. ДАХО, ф. Р-1766, оп. 1, спр. 10, арк. 28.
8. ДАХО, ф. Р-1766, оп. 1, спр. 17, арк. 18.
9. ДАХО, ф. Р-1766, оп. 1, спр. 19, арк. 5.
10. ДАХО, ф. Р-1767, оп. 1, спр. 188, арк. 33.
11. ДАХО, ф. Р-1772, оп. 4, спр. 24, арк. 12.

12. ДАХО, ф. Р-1772, оп. 4, спр. 24, арк. 24.
13. ДАХО, ф. Р-1772, оп. 4, спр. 24, арк. 56.
14. Книга учета лиц состоявших на особом учете бывших белых офицеров в органах ГПУ Украины [Текст] / Предсл. Я.Тинченко: у 4 т. – Т.4 – Х.: Издательство САГА, 2012. – 2160 с.
15. Корольов С. Досвід створення норм соціальних гарантій військовослужбовців Червоної армії в 20-40 роки минулого століття [Текст] / Сергій Корольов // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних сил. – вип. 1(27). – 2011. – 277с.
16. КПСС о Вооруженных Силах Советского Союза. Сборник документов 1917-1958 гг. [Текст] – М.: Воениздат, 1958. – 353 с.
17. Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.): Колективна монографія [Текст] / Відп. ред. С. В. Кульчицький: у 2 ч. — Ч 2. — К.: Інститут історії України НАН України, 2010. — 382 с.
18. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі ЦДАГО України), ф. 1, оп. 20, спр. 648, арк. 13.
19. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 1762, арк. 79а.
20. ЦДАГОУкраїни, ф. 1, оп. 21, спр. 4, арк. 21.
21. Шелигін Я. Червона армія на Україні [Текст] / Ярослав Шелигін – М.: Книгоспілка, 1928. – 92 с.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2013

REFERENCES:

1. V*erstyak V*. Pro istoruchni peredymovu vstanovlennya svyata Radyanskoii armii (On the historical background of the establishment of the Soviet Army holidays (23 February)). Regime to access: http://siver.com.ua/publ/1/2-1-0-163
2. Istoriya ykraiinskogo viiska 1917-1995. (History of the Ukrainian army 1917-1995.). Lviv, 1996, 247 p.
3. *Zhurnov E*. «Dvichi po dvisti – syd chesti« («Twice two hundred - Court of Honor«). Regime to access: http://zib.com.ua/ua/2910-dvichi_po_dvisti__sud_chesti.html
4. Derzhavniy arkhiv Harkivskoii oblasti (DAHO) (State Archives of Kharkiv region (SAKR)). no. of fund R-1294, no. of description 1, case no. 1, amount of folias 18-19.
5. DAHO (SAKR).no. of fund R-1310, no. of description 1, case no. 3, amount of folias 172.
6. DAHO (SAKR).no. of fund R-1766, no. of description 1, case no. 10, amount of folias 37.
7. DAHO (SAKR).no. of fund R-1766, no. of description 1, case no. 10, amount of folias 28.
8. DAHO (SAKR).no. of fund R-1766, no. of description 1, case no. 17, amount of folias 18.
9. DAHO (SAKR).no. of fund R-1766, no. of description 1, case no. 19, amount of folias 5.
10. DAHO (SAKR).no. of fund R-1766, no. of description 1, case no. 188, amount of folias 33.
11. DAHO (SAKR).no. of fund R-1772, no. of description 4, case no. 24, amount of folias 12.
12. DAHO (SAKR).no. of fund R-1772, no. of description 4, case no. 24, amount of folias 24.
13. DAHO (SAKR).no. of fund R-1772, no. of description 4, case no. 24, amount of folias 56.
14. Kniga ychota lits sostoyavshuh na osobomy ychote buvshuh beluh ofizherov v organah GPY Ukraiiny (The book consisted of persons on account of the special account of the former white officers in the organs of the GPU Ukraine). Harkov, 2012, 2160 p.
15. *Korolov S*. Dosvid stvorennya norm sozhialnuh garantiy viyskovoslyzhbovtsiv Chervonoii armii v 20-40 roku munylogo stolittay (Experience of social security provisions viyskovosluzhbovtsiv Red Army 20-40 in the last century). *Zbirnuk naykovyh prats Harkivskogo yniversutety Povitraynuh sul*, 2011, no. 1(27), pp.
16. KPSS o Vooryzhennuh Silah Sovetskogo Soyaza. Sbornik dokymentov 1917-1958. (Communist Party of the Armed Forces of the Soviet Union. Collection of Documents 1917-1958 gg.). Moskva, 1958, p. 353.
17. Narusu povsyakdennogo zhuttya radyanskoii Ukraiinu v doby nepy (1921-1928 rr.) (Essays everyday life of Soviet Ukraine during the NEP (1921-1928)). Kyiiv, 2010, 382 p.
18. Tsintralnuy derzhavnuy arhiv gromadskuh ob`ednan Ukraiinu (TDAGOU) (Central State Archives of Ukraine (CSAU)). no. of fund 1, no. of description 20, case no. 648, amount of folias 13.
19. TDAGOU (CSAU). no. of fund 1, no. of description 20, case no. 1762, amount of folias 79a.
20. TDAGOU (CSAU). no. of fund 1, no. of description 21, case no. 4, amount of folias 21.
21. *Shelugin Y*. Chervona armiya na Ukraiini (Red Army in Ukraine). Moskva, 1928, 92 p.

Вільховик Ольга Василівна – аспірант
Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка
Адреса: 36000, м. Полтава, вул. Остроградського, 2
E-mail: Vlhovik.olga@yandex.ru

Vilkhovyk Olha Vasylivna – postgraduate
Poltava V.G. Korolenko national pedagogical university
Address: 2, Ostrogradskiy Str., Poltava, 36000
E-mail: Vlhovik.olga@yandex.ru